

perfectiorem patriæ; sed quod omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem caritatis, ad quam omnes tenentur. Post ad 2. subdit: *Aliud est habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim referre in Deum & qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dormiens; sed virtualiter aliquid referre in Deum est Agentis propter finem ordinatum in Deum.* Interdum S. Doctor directionem habitualem pro virtutali usurpat. Requiritur ergo virtualis intentio, quæ actum precedentium virtute remanet in voluntate. Consule quæ dicta sunt in Tom. I. in Decal. diserti. xv.

XXX. Fufius quam par erat, questione verlati; at utilitate prolixitate compendebatur. Quæstio quippe hæc univerfalem morum regulam spectat; etenim errorem in capitali principio plurima consequuntur aburdia. Si itineris initio a femita deflectis, quo magis progredieris, eo longius ab scopo declinas. Primum omnium ergo honestæ piæque intentionis lux dirigat univerfalem negotiationis tuæ opus, præcedatque officia omnia. Memento primum dignitatis animæ tuæ, quæ a brutis animalibus iunctus est, & inter spirituales creaturas collocatur. Recordare postea redemptionis tuæ, quæ Deus te ad finem supernaturalem revexit, ut scilicet vivas divinam vitam, cuius principium & radix vivifica est gratia sanctificans, quam in baptisimo recepisti. Vita hæc celestissima in suum finem erigit quæ malitia non fordet. Ad hæc regulam oculos converte, animusque intende. Tum iter tuum faustis avibus perficies, rectaque femitas alacriter percurres. Dum mane surgis, pri-

mum omnium Creatorem, Patrem, Providentemque tuum omnipotentem Deum profunderè reverere obsequio, victimas omnium operationum tali die exercendarum eidem referre. Oblationem hæc sapius in diem instaura, amorique ignem accende. Tum experimento edoctus compertes, quam vanæ, quam inceptæ sint nupte quas adverte sententia patroni oppoliers. Concionatoria ne hæc?

XXXI. Quæst. II. In duabus propositionibus ab Ecclesia damnatis, & supra relatæ, comprehenditur ne opinio de actu indifferencia in individuo? Resp. Ut meam prodam imbecillitatem; non video quæ ratione opinio isthæc declinare proferptionem possit. Non me latet, clamaturus adserarios fore; opinionem hæc docere Scotum, Vasquezium, & innumeram Scholasticorum multitudinem. Puerorum terculacionem hæc sunt. Suspiciendi sunt Scotus, Valquez, & ceteri omnes, & merito exculandi, quod ante definitionem Ecclesiæ scriperunt. Si post Ecclesiæ oracula scripsissent, aliud docuissent, Læcius de more scripsit in istius opinionis favorem P. Mattheus Moya tract. vi. disp. 11. quæst. 111. nec allegare pro hæc opinione reformidat S. Gregorium Nazianzenum, Hieronymum, immo vel ipsum D. Thomam probabiliter faventem. Laudat quoque S. Bonaventuram, Scotum, Valquez, Stubrochium, nempe Honoratum Fabrum, quorum auctoritate probare studet, & coniuges propter delectationem posse licite exequi coniugales actus, & homines ceteros manducare, bibere, lesivare alios exercere ob moderatam voluptatem captandam. Sed hæc theses proscriptæ ab Ecclesiæ sunt.

DISSERTATIO II.

DE IURE NATURALI, GENTIUM,
ET POSITIVO,

prout est verba actionum humanarum,

SEU

DE LEGIBUS.

PRÆLOQUIUM.

Adenus iuris naturalis, & universæ moralis honestatis fundamenta iecimus. Animæ rationalis actus voluntarij & liberi tunc sunt qui iure naturali, & positivo divino, ac humano moderari, & regi debent. Lutherus, Calvinus, & ceteri qui libertatem a necessitate immunem negant, de medio necessario tollunt leges omnes. Vindicata adverfus litos rationalis nature hostes libertate, eulque idea expolita, illud nunc est reliquum, ut iura, seu leges quæ hominis liberi officia moralia dirigunt, coercent, & moderantur, pleno in lumine collocemus. Plura diximus supra adverfus aquilonares hereticos, qui elatis cothurnis, thraconica iactantia sibi plaudunt, se iuris naturalis scientiam, tot sæculis incipientem, & undique tenebris circumfusam ad primævum, Luthero duce, revocasse splendorem. In hæc dissertatione crassiores Hobbesii, Pufendorfii, Thomæsti, & aliorum errores contra naturæ iura, nempe, non rebus ipsis coherere, sed sola hominum opinione consistere naturale ius, bonum, & malum, quemadmodum Hobbesius (in cuius castra, velut, immigravit Pufendorfius) & alii contendunt, pro modico meo profigabo, potissimum S. Thomæ Aquinatis invictis rationum momentis. Heic propriam incitiam deprehendent illi femidocti homines qui præfatos hereticos, tanquam iuris nature magistros, suscipiunt, & præconiis extollunt. Sed ad rem.

CAPUT I.

Variæ iuris acceptiones. Pro lege
hic accipitur.

I. Diversa sunt Iurifconsultorum de hæc iuris voce placita, tum circa originem unde proficiscitur, tum circa varios significatus quos perhibet. Hugo Grotius in Prolegom. de iur. bel. & pac. §. 12. non aliunde ensilem repetendam originem arbitrat quam ab ipso Iove, a quo Iovis nomine ius Latinis dictum probabiliter putat. Quam etymologiam prius usurpaverat Scip. Gentil. originem p. 270. ut animadvertit Heinesius Lib. I. cap. 1. §. 9. de iur. nat. & gent. & post illos Ioannes Baptista Vico, Franciscus Con-

manus Lib. I. Iur. civil. cap. 11. n. 4. iuris etymologiam a dictione iuxta accessit: quam deductionem communiter ut arbitriam reiciunt alii. Maioragus Lib. IV. Misc. cap. 1. a verbo iure ius derivat, quod adverfus vim prædicum asserat. Sed commentum vanum est. Quarta derivatio, Latinis Scriptoribus satis familiaris, est a verbo iubeo, unde Iulium, & inde dempra syllaba, ius dictum volunt. Hæc derivatio minus precedentibus displicet.

H. Ulpianus Lib. I. ff. de iust. & iur. a iustitia ius deducit inquirens: *Eft enim ius a iustitia appellatum.* Communiter est derivatio hæc. Quare etiam Iudorus Lib. V. etymol. cap. 111. scribit, *ius esse dictum, quia iustum est.* Et S. Augustinus in Psal. cxlv.

inquit: *Ius, & iniuria contraria sunt. Ius enim est quod rationis dictamina, divinae S. Doctor Lib. XIX. de Civ. Dei cap. XXI. Illud ius esse dicunt quod de iustitiae fonte manavit.* Haec de etymologia, unde ius suam fortitudo est appellatum.

III. De multiplici illius vocis significatu pauca nunc delibanda sunt. Saepè usurpatur ius pro eo quod rationis dictamina, divinae humanaque legi consentaneum est. Interdum accipitur pro loco in quo litigantibus ius suum cuique redditur, inquit Ulpianus I. ff. de interog. iur. facienda. *Ius enim sollemnio locum esse ubi iuris dicendi, vel iudicandi gratia (index) consistat.* Interdum pro sententia accipitur, qua iudex ius dicit, ut alicui rem suam adiudicet. Sententia liquidum iudicis lex quaedam privata est.

IV. Communitur ius accipitur etiam pro facultate quidquam agendi, vel omittendi, aut ad rem aliquam assequendam, ab obli- gantibus alterum ad aliquid agendum, vel omittendum. Et talis potestatis violatio iniuriam infert, & restitutionis debetum. Hinc, quando aliquid cuiusdam esse iustitia debet, is habere ius ad illud dicitur. Hoc in sententiis habet ius agnationis, cognationis ad tutelam, ad hereditates, quod ius necessitudinis nuncupatur: sicut & quando heres dicitur succedere in omne defuncti ius.

V. Iuris nomine ars ipsa non raro intelligitur, seu scientia legum, canonum: seu medicina, inquit S. Thomas, ars a medicis applicandis suam recipit appellationem. Ex quo vel qui huic scientiae student, *Iurisperiti*, vel periti, aut doctores, aut professores iuris nuncupantur.

VI. Tandem verior, & principalior iuris significatio pro ipsa lege, seu norma humanorum actuum suscipitur. Leges enim id quod iustum est, vel inter ipsos cives, vel Republicam inter & cives praecipit. Et iudicio leges ipsae tum divinae, tum humanae iuris nomine communiter veniunt: & sic dicitur ius naturale, divinum, humanum, ecclesiasticum, seu canonicum, civile, publicum, & privatum. Paucis haec fere omnia exponit Angelicus Doctor 2. 2. quæst. lvi. art. 1. ad 1. *Sicut nomen medicine inpositum est primo ad significandum remedium quod praestatur infirmo ad sanandum, deinde tractum est ad significandum artem qua hoc fit; ita etiam hoc nomen ius primo inpositum est ad significandum ipsam rem iustam, postmodum autem est derivatum ad artem qua cognoscitur quid sit iustum, & ulterius ad significandum locum in quo ius redditur;*

sicut dicitur aliquis comparere in iure: & ulterius dicitur iustum, quod ius redditur ab eo ad cuius officium pertinet iustitiam facere; licet etiam id quod decernit, sit iniquum.

VII. Gratianus dist. 1. cap. ius generale docet, ius in communi accipi pro lege; legem in particulari pro constitutione scripta. S. Thomas loc. cit. ad 2. concludit, ius proprie non esse legem, sed aliqualem legis rationem. Et ideo *lex non est ipsius ius, proprie loquendo, sed aliquis ratio iuris.* Ius ergo latius ipsa lege patet.

VIII. Non est operæ pretium fultus variis iuris significatis dispicere: quoniam in praesens, missis ceteris omnibus significacionibus, ius pro lege, seu norma actionum humanarum accipimus. In hac vero significacione ius est iusti, aut iniusti; boni, aut mali regula. Quare quod in aliis facultatibus est norma, ut in mathematicis est circulus, in Geometria linea, in arte fabrilis perpendiculum, in ceteris rebus mensurationis obnoxius vlna, perica, cubitus, palmus &c. id est in humanis officiis ius.

IX. Ius pro lege usurpatur, quemadmodum in praesentia accipitur, tribus in naturale, & positivum solet. Positivum in divinum, & humanum: istud in sacrum, & profanum. Profanum in illud quod est omnibus populis commune, & in illud quod est alicui Reipublicae proprium. Illud ius gentium, istud civile nuncupatur. Aliud ius publicum, particulare aliud. Ius publicum est quod publica est auctoritate institutum, & respicit publicam utilitatem. Ius publicum quandoque idem est ac universale, quod omnes fere gentes, & civitates comprehendit, & coalescit partim ex preceptis naturalibus, partim ex placitis Gentium: quandoque vero peculiariter tantum est, cum videlicet populum particularem, ut Atheniensem, Romanum, Germanum &c. spectat.

Et haec quantum ad varios iuris significatus satis sit.

CAPUT II.

De lege in communi. Unde suam repetat originem. Eiusdem notio, & derivatio. Cur praeter naturalem, & humanam, divinam positivam Deus induxerit. Pufendorffii, Camberlandi, Thomasi, aliorumque gregalium systema venum.

I. Aeternam de lege in particulari ferri monem initium, legem ipsam, pro ut ad quasque peculiares leges lege extendit,

die, dicentere opportunum exillimavi. De legis origine variae sunt opinionem. Aliqui a legendo, eo quod lex scripta legatur, eam derivant: quae veritate communiter reicitur, cum necesse minime sit ut lex absolute scripturae consignetur. Melius a deligendo eam alii repetunt, ut S. Augustinus quæst. xx. in Levit. *Legem a legendo, idest ab eligendo, Latini Auctores appellatam esse dixerunt.* S. Thomas in 1. 2. quæst. xc. eam derivat a ligando, quia obligat ad agendum.

Sed haec leviga sunt. Legis acceptioes variae. I. Interdum sumitur pro conditione ad legem alicui contractui. II. Pro quacunque regula quidquam praescribente, sive bonum, sive malum: nam & iusta tyrannorum iniquae leges appellantur, contra quas clamat Isaias cap. x. *Ve qui condunt leges iniquas.*

III. Pro termino, & cuiusque rei confinio, iuxta illud Prov. viii. *Quando certa lege, & gyro vallabatur fines...* *Legem ponebat aquis, ne transiret fines suos.* IV. Pro ipsa legis executione; sicut inquit Ioan. vii. *Nemo ex vobis facit legem.* V. Pro disciplina religionis dogmata continentem, iuxta quam acceptioem dicimus legem christianam, legem veterem, legem novam. VI. Pro quacunque inclinatione, & instinctu usurpatur, iuxta illud Rom. vii. *Video aliam legem in membris meis &c.*

II. Notio legis quam S. Thomas tradit 1. 2. quæst. xc. art. 4. haec est: *Ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.* Directio haec praecipiens est. Ex quo lex a consilio distinguitur. *Ad bonum commune.* Per has particulas lex a precepto, quod nec bonum commune directe praescribit, nec perpetuatem prodit, distinguitur. Quare salutar P. Dominicus *Vos, qui part. 1. quæst. 1. art. 1. post relatum S. Thomae definitioem subdit, clarior legem definitur a P. Suarez, qui fit preceptum commune, iustum, ac stabile sufficienter promulgatum.* Quae sane definitio & vana est, quod legem cum precepto confundit, & diminuta, quod praecipit ipsum, ac stabile ab iis promulgari potest qui potestate carent leges ferendi. Sed utcumque res se habeat, saltem est quod clarior haec definitio sit ea quam tradit Angelicus. Immo, ut minus, haec implexa est & obscura. Alio modo S. Thomas describit legem loc. cit. art. 1. *Lex quaedam regula est, & mensura actuum, secundum quam aliquis inducitur ad agendum, vel ab agendo retrahitur.* Dicitur mensura, non quorumcumque actuum, sed humanorum, seu mora-

lium. Posteriores particulae distinguunt legem a consilio: quod istud non obliget, sed tantam proponat, suadeatque; lex contra verum, alitragitque ad actum. S. Thomas, explicans hanc suam definitionem, inquit, quod eiusmodi mensura, seu regula fit ipsa ratio. *Regula autem, & mensura humanorum actuum est ratio, quae est principium primum actuum humanorum:* huiusque articulum concludit his verbis: *Unde relinquatur quod lex sit aliquis pertinens ad rationem.*

III. Acter Theologi disputant, utrum lex sit actus intellectus, aut voluntatis; seu lex sit actus intellectus, aut ad intellectum lex pertinet. Omnes fatentur, S. Thomam in ratione, seu in intellectu legem constitueret. Quam S. Thomae doctrinam non Dominicanam modo omnes, sed graviores S. L. Theologi, ut Valentia, Valquez, Tannerus, Granada, & alii sequuntur. P. Suarez Lib. 1. cap. iv. ambiguus est, eumque auctoritas S. Thomae determinare non valet. Fateatur neutram opinionem posse evidenter demonstrari; quod nec nos infirmam, fed asserimus, doctrinam S. Thomae probabiliorē esse, tum vi rationum, tum auctoritate Theologorum.

Sed res tanta non est ut longiorum contentiois funem ducamus. Paucis controversiam hanc perstringere lubet. Lex regula est humanorum actuum. Ratio autem, non voluntas, est agendi regula. Ergo ad rationem, non ad voluntatem, lex pertinet. Lex illuminat, dirigit. *Preceptum Domini lucidum illuminans oculos:* Psal. xviii. Item Psal. cxviii. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Igitur lex praese accepta, procedum suam essentialem notionem, dubio locum ad rationem attinet, cuius est loqui, dirigere, illuminare, docere, quocumque voluntatis actum praescribit; si res secundum solam metaphysicam notionem spectetur. Ceterum seipsa omnis lex positiva actum voluntatis includit. Imperium enim quo lex intimatur, actum praescribit voluntatis. Idque demonstravit S. Thomas supra quæst. xvii. art. 1. *Imperare est essentialiter actus rationis: imperans enim ordinat eum cui imperat, ad aliquid agendum, intimando, vel denuntiando: sic autem ordinare per modum cuiusdam imitationis est rationis.* Imperium elicitur ab intellectu: idcirco, si absolute spectetur, nihil nisi rationem prodit. Verum quia reipia non producitur ab intellectu, nisi precedente voluntatis motu a quo efficaciter accipit; inde est quod reipia ad legem ferendam concurrat etiam voluntas.

IV. Officium i. Scripturae divinae legem in voluntate constituunt. Nam David Plal. cxi. *Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas.* Item Plal. xxxix. *In capite libri scriptum est de me ut faciam voluntatem tuam.* Quid quod leges Principum placita appellantur? Resp. Iam dictum est, nullam legem positivam sine voluntatis actu ferri. Testimonium divinae explicat quod reipia fit: & modo rationi, ut ex supra allatis testimoniis patet, inodo voluntati legem ascribunt. Porro S. Thomas vi rationis infert in lege condenda potiores esse intellectus partes: Quod P. Suarez cit. *Lib. cap. v. num. 24.* asserat, melius intelligi legem naturalem, si in actu voluntatis, lex constituitur, prodi quodnam sit illius erga S. Thomae doctrinam obsequium, & propensio. Quod non ideo dico, quasi P. Suarez praesidio, S. Thomae doctrina egeret; sed ut, data occasione, patefacerem, Auctorem hunc ab Angelici Doctoris via frequenter recedere. Sententiam S. Thomae praeter laudatos Iesuitas defendit P. Azorius cum aliis pluribus locis.

V. Notionem legis partitio eiusdem sequitur. Tametsi sub finem superioris capitis indicata obiter sit iuris pro lege accepti divisio, nihilominus libet paullo clarius legis diversitatem exponere. Prima partitio est in aeternam, & temporalem: quoniam lex aut in Deo, aut extra Deum est. Si in Deo, aeterna; si extra Deum, temporanea sit oportet. Aeternam legem sic describit S. Thomas 1. 2. quae. xciii. artic. 1. *Lex aeterna nihil aliud est quam ratio divina sapientiae, secundum quod est directiva omnium actuum, & motionum.* Temporalis aut a Deo, aut ab homine est: & dividitur in naturalem, & positivam. Naturalis est aeternae legis participatio quadam in creatura rationali; de qua infra sermo erit. Lex positiva ab aliquo potestatem habente condita est, quae aut divina, aut humana nuncupatur. Positiva divina duplex. Altera lex veteris foederis, quam Deus Angelorum ministerio Moysi, & Moyses populo Israelitico manifestavit, intimavitque. Altera est lex novi testamenti, quam Christus ipse praescripsit, & promulgavit ore proprio, & Apostolorum predicatione universo mundo denuntiavit. Positiva humana ab homine lato similiter duplex. Altera ecclesiastica, quae rogatur vel a Pontificibus, vel Conciliis. Altera civilis, quam conducunt Principes, Reges, Imperatores &c.

VI. Thomas 1. 2. quae. xci. art. 4. controversiam scitu dignam, quaeque hic opportuam sedem habet, displicet. Disputat, tur-

praeter legem naturalem, omnibus hominibus a Deo insitam, & humanam, aliam condiderit positivam, quae divina appellatur: Qui quaesito hae magni momenti doctrina respondet. Praeter legem naturalem, & legem humanam necessarium fuit ad directionem humanae vitae habere legem divinam. Et hoc propter quatuor rationes. Primo quidem quia per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad ultimum finem. Et si quidem homo ordinaretur tantum ad finem qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret quod homo haberet aliquam directionem ex parte rationis supra legem naturalem, & legem humanam positam, quae ab ea derivatur. Sed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis aeternae, quae excedit proportionem naturalis facultatis humanae... ideo necessarium fuit ut supra legem naturalem, & humanam dirigeretur etiam ad suum finem lege divina data. Secundo quia propter incertitudinem humani iudicii, praecipue de rebus contingentibus, & particularibus, contingit de actibus humanis diversorum esse diversa iudicia, ex quibus etiam diversa, & contraria leges procedunt. Ut ergo homo abique omni dubitatione scire possit quid ei sit agendum, & quid vitandum, necessarium fuit ut in actibus propriis dirigeretur per legem divinam datam, de qua constat quod non potest errare. Tertio quia de his potest homo legem facere de quibus potest iudicare: iudicium autem hominis non potest esse de interioribus motibus, qui latent; sed solum de exterioribus actibus, qui apparent... Quarto quia... Lex humana non potest omnia quae male sunt, punire, vel prohibere: quia, dum asserere vellet omnia mala, sequeretur quod etiam multa bona tollerentur, & impediretur utilitas boni communis; quod est necessarium ad conservationem humanam. Ut ergo nullum malum improbitum, & impium remaneat, necessarium fuit imperpetuum legem divinam, per quam omnia peccata prohiberentur. Et ista quatuor causae tanguntur in Psal. cxviii. ubi dicitur: *Lex Domini immaculata, id est nullam peccati turpitudinem permittens: convertens animas, quia non solum exteriores actus, sed etiam interiores dirigit; testimonium Domini fidele, propter certitudinem veritatis, & rectitudinis; sapientiam praestans parvulis, in quantum ordinat hominem ad supernaturalem finem, & divinum.*

VII. Quatuor hae rationum momenta ab imis convellunt systema Puffendorfi, Thomasi, & aliorum Lutheranorum, qui pauciter iactant sese iuris naturalis scientiam in-

tau-

staurare. Quid sola ratio valeat, gratia demonstrata, in Ethnicorum sapientibus patet: & evidentiis in Lutheranis, Calvinianique licet constat. Hi enim, utpote rebellores luci divinae, & oppido magis ingrati caelestibus auxiliis, in castris erroris lapsi sunt. Blaterent Barbeyracus, Budaus, Thomalus, ceterique, nos antiquorum testimonis implere solia nostra. Quoniam, si ex fructibus plantae, & ex melle agri qualitas colligitur: unde melius ius naturae quam ex ratione voce, & unde clarior naturae vox audiri quam ab illis qui naturae donis abundantis ceteris quibus infuerunt, potest? Testimonium S. Thomae frequentissimè promissum, non quod in oblectum Auctoris mens capivetur; sed quod doctrinam contineat luculentissimam, quam carpare multi haecenus tentarunt, labefactare nemini datum fuit.

C A P U T III.

Sit ne lex propter communitatem, & bonum commune. De iisdem necessitate, iustitia, & duratione.

I. **C**ommunitas duplex. Imperfecta privata domus, quae communiter sibi sufficere non potest; perfecta altera, ut civitas. Rufus quidem communitas est naturalis, in qua omne genus humanum convenit; politica, seu mixta altera, peculiari modo congregata. Priorem communitatem spectat lex naturalis. Posterior communitas aut est congregata sub divina lege sub aliquo capite; ut sicut olim Synagoga, & nunc est Ecclesia catholica: aut lege aliqua ab hominibus lata, ut sicut civitates, Respublicae &c. Quibus praemissis, dicimus leges proprie non ferri propter communitatem imperfectam, sed perfectam tantum. Communitas imperfecta, ut est privata domus, non sibi sufficit ad humanam felicitatem comparandam: nos persone quae componunt domum, sibi praestare sufficiens iuvamen queunt. Nec patrefamilias potestae cogente, & aequali in omnes domesticos potitur. Diverso quippe modo dominatur in uxorem, in filios, in servos. Non est ergo in patrefamilias perfecta potestas legislativa, qua valeat unitatem quandam moralem in domo constituit, propterea requiritur ad legis naturam. Lex ergo perfecta communitatem, ut civitatem, provinciam, regnumque, spectat. Haec omnia tradit S. Thomas 1. 2. quae. xc. art. 3. ad 3. *Sicut homo est pars domus, ita domus est pars civitatis. Civitas autem est communitas perfe-*

cta... & ideo, sicut bonum unius hominis non est ultimum finis, sed ad commune bonum ordinatur; ita etiam & bonum unius domus ordinatur ad bonum unius civitatis, quae est communitas perfecta. Unde ille qui gubernat aliquam familiam, potest quidem facere aliqua praecipua, vel statuta; nos tamen quae proprie habeant rationem legis.

II. Frequenter transibit S. Thomae testimonium, ut pudore infundantur Lutheranis isti, qui iuris naturae scientiam sibi arrogant. Legatur Puffendorfi *Lib. de iur. nat. & gent. cap. v.* ubi legem in communi exponit, & quaeque iudicet, num quidpiam promas quod inculcentis dictum a vulgari Calaisita non fuerit.

III. Lex ergo a precepto distinguitur, quod hoc uni, vel alteri homini, illa communitati indicitur. Nec tamen necesse est ut totam communitatem lex obliget; sed sat est ut vel totam, vel partem communitatis lex sibi subiciat; dummodo commune eiusdem communitatis bonum spectet. Contingere enim non raro potest ut bonum commune civitatis exigat quod una hominum conditio, & non altera legi subiciatur. Aliqui interdum distinguunt leges personales a lege publica. Sed eiusmodi locutiones minus exacte sunt. Etiam privilegium quandoque lex vocatur, cum potius exemptio a lege sit.

IV. Triplici ratione lex a precepto distinguitur. I. Lex communitatem directe spectat. II. Lex natura sua perpetua est. III. Praeceptum a quocumque superiore imponi valet: legem ille solus ferre potest qui vel a Deo, vel a Republica potestatem accepit. Dum dicitur, legem directe spectare communitatem, non est sensus, quod lex spectet communitatem, quae abstracte sumptam; sed personas, quae communitatem componunt afficit: quandoque collective, quatenus praecipit, vel prohibet actum qui a sola praestari, vel omitti communitate potest; & interdum distributive, quatenus a singulari exequenda est, aut ab illis quorum lex expresse mentitur, iuxta legum diversitatem.

V. Non solum lex communitatem, sed etiam eiusdem communitatis bonum spectat commune; ut docent omnes cum S. Thomae, qui 1. 2. quae. xc. art. 2. peripue hoc demonstrat, concluditque: *Unde oportet quod cum lex maxime dicitur secundum ordinem ad bonum commune, quodcumque aliud praecipitur de particulari opere non habeat rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune.* Et ideo omnium lex ad bonum commune ordinatur. Omnis lex includit praecipitum, quatenus vni praecipendi habet; sed nullam ex-

cc-

ceptum, dum particularis personæ commodum, utilitatemque respicit, legis obinet rationem. Idque patet in omnibus legibus. Lex naturalis bonum commune totius generis humani in ordine ad naturalem felicitatem respicit. Leges divinae homines ad celestem gloriam omnibus paratam dirigunt. Leges humanae tam canonicæ, quam civiles, bonum commune promouent. Idque evidentiis modis constat.

VI. Necessitas legum, posita creaturae rationalis creatione, ipsam prodit. Poterat utique Deus non creare hominem; & tum legis necessitas nulla esset. At, homine condito, necessario lex consequitur, quod creatura hæc superior, a quo producta est, subiacet. Ergo ab eodem regi, eidemque parere debet. Porro quatenus hæc creatura ratione prædita est, legis capax est, directio, & imperii: & tandem quoniam ex nihilo deducta fuit, in nihilum tendit, & ad bonum, malumve flexi potest, in errores labi, & vitia: ergo legis regimine eget. Conditum ergo hominem lex necessario consecuta est. Quare mera est illius quorundam, qui homines quandoque *exleges* committuntur. Numquam homines abique societate, numquam hominum societas abique lege & naturali, & divina. De legum civilium ortu, & progressu infra feremus erit.

VII. Altera legis prerogativa est quod sit iusta, tum ex parte materis subiectæ legi, tum ex forma qua rogatur, tum ex parte legislatoris. Iustam esse debere legem fatentur omnes. Nam vel divina est, vel humana. Si divina, est ipsa iustitia; si humana, similis divina sit oportet; alioquin lex non esset. Quare optime S. Augustinus *Lib. de vet. Relig. cap. xxxi.* inquit: *Conditor legum temporaliū, si ius bonus est, & sapiens, illam ipsam consulti aeternam, de qua nulli aeterna indicere datum est, ut secundum eius immutabiles regulas, quod sit pro tempore iubendum, vetandūque discernat. Heinc necessario consequitur, legem omnem debere rem honestam præcipere. Omnis enim iniustitia, & turpido ab aeterna Dei lege vitia sunt. Nullas inferior in superiori potestatem habet. Ergo nullus Princeps, cum inferior Deo sit, rem turpem, aut iniustam præcipere valet. Quoniam res hæc a Deo verita est. Materia ergo legis aut honesta, aut indifferens, & apta ad bonum commune sit necesse est. Possibilis quoque esse debet, cum impossibilia Deus non præcipiat, ut divina Scriptura docet, & Ecclesia definit in Concilio Tridentino *sess. vi. cap. xi. can. xviii.**

VIII. Ex parte formæ quæ lex præscribitur, iusta sit oportet, quatenus distributa onera, respectu habito ad subditos qui illa ferre debent. Proportio quippe in hac distributione servanda est. Tandem, ut iusta sit ex parte legislatoris, requiritur legitima potestas faciende legis. Hæc omnia perspicue docet S. Thomas 1. 2. *quest. xcvi. art. 4. Leges posite humanitus vel sunt iustæ, vel iniustæ. Si quidem iustæ sint, habent vim obligandi in foro conscientie a lege aeterna, a qua derivantur, secundum illud Prov. viii. Per vias reges regnant, & legum conditores iustitiam decernunt. Dicuntur autem leges iustæ & ex sine, quando scilicet ordinantur ad bonum commune; & ex altore, quando scilicet lex lata non excedit potestatem ferentis; & ex forma, quando scilicet secundum æquivalentem proportionem imponitur subditis onera in ordine ad bonum commune. Cum enim unus homo sit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipsum quod est, & quod habet, est multitudinis; sicut & quælibet pars id quod est, est totius. Unde & natura aliquid detrimentum inferri parat, ut salvet totum. Et secundum hoc leges, huiusmodi onera proportionabiliter inferentes, iustæ sunt, & obligant in foro conscientie, & sunt leges legales.*

IX. Ex triplici autem capite laborare iniustitia infra valent, si aut non cedant in bonum commune, & utilitatem subditorum, sed ad gloriam, & cupiditatem illius qui leges condit; aut non servant iustam distributionem in onerum partitione; aut excedant potestatem legislatoris. Sic optime ibidem S. Thomas persequitur. *Iniuste autem sunt leges dupliciter. Uno modo per contrarietatem ad bonum humanum e contrario prædictis: vel ex sine, sicut cum aliquis præfatus leges imponit onerosas subditis, non pertinentes ad utilitatem communem, sed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam: vel etiam ex altore, sicut cum aliquis legem fert ultra sibi commissa potestatem: vel etiam ex forma, puta cum inæqualiter onera multitudinis dispensantur, etiamsi ordinentur ad bonum commune. Et huiusmodi magis sunt violentiæ quam leges.*

X. Si iniuste leges forent, quæ inæqualem onerum, graduum, & dignitatum distributionem præciperent; iniustissimi dicendi forent legum latores, & executores illi qui reipia inæqualiter onera distribuerent, & præmia. Verum de hoc alibi.

XI. Tandem perpetuas comiturur legem, aut ex parte principii; & secundum hæc rationem sola lex aeterna initium non habet:

aut

CAPUT IV.

De legis promulgatione. Qualitas promulgationis legis humanae, civilis, & ecclesiasticae. Utrum sufficiat quod lex, sive civilis, sive ecclesiastica, promulgetur in Curia.

I. Promulgandum esse legem docent omnes, ut obligandi vim obtineat. Rationem assignat S. Thomas 1. 2. *quest. xc. artic. 4. his verbis. Lex imponitur alius per modum regulæ, & mensuræ. Regula autem, & mensura imponitur per hoc quod applicatur his que regulantur, & mensurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc quod lex habeat suam virtutem.*

II. Iuxta legum diversitatem promulgationis varietas requiritur. Lex aeterna promulgatur media inspiratione, seu illustratione divina. Lumine quoque super homines a Deo signato promulgatur lex naturalis. Lex divina positiva modo promulgatur interna revelatione; & hæc via Prophetis fuit multa. Deus promulgavit: modo externa propositione; sicut Christus Apostolis suam promulgavit legem solemnitate externa; sicut lex mosaica in monte Sina, & lex evangelica in die Pentecostes promulgata fuit.

III. Lex humana semper aliquo signo exteriori, quo in hominum notitiam devenire possit, promulgari debet; ut mox clarius explicabitur.

IV. Disputant Theologi, si ne hæc promulgatio conditio, an pertineat ad legis essentialitatem. Disputationem hæc iis accensio que nullius sunt momenti; cum conveniat penes omnes, legem non obligare, nisi sit promulgata. Quare satis est dicere, promulgationem esse conditionem essentialiter necessariam, ut lex reipia, seu, ut aiunt, in actu secundo obliget; quemadmodum necesse est intellectum obiectum proponere, ut voluntas in eisdem prosecutionem alliciatur.

V. Totâ difficultatē eo pertinet, ut qualitas promulgationis declaratur, quæ requiritur, ut lex humana obliget. De divina, & naturali nulla controversia est. Quæ penes omnes certa sunt, prælibata. Porro omnes adfirmant, præstatu naturali iure, & quacumque præcissione facta, non aliam promulgationis rationem requiri præter eam que necessaria

faria est, ut lex naturalis, & ut sic dicam, moralis modo ad notitiam perveniat subditum. Quoniam, ut lex legitime condita obliget, satis est ut nota fit communitati quae servare illam debet; sive lex civilis fit, sive ecclesiastica.

VI. Ad leges civiles imperiales quod attinet, Imperator Iulianianus sancivit. *Novel. lxxvi.* eos non obligare nisi post promulgationem factam in singulis provinciis. Dicitur enim in praefata *Novel. cap. 1.* constitutiones pro testamentorum valore factas vim obligandi habere, ex quo in communi facte sunt manifestae. In provinciis autem, ex quo discreta per Metropoles palam facte sunt, vel postea facte fuerint. Et sub igitur finem in epilogo hoc adiiciuntur. *Quae igitur placeverunt nobis, & per hanc declarata sunt legem, praeceptis propriis tua Eminentia omnibus faciat manifesta, & qui in hac maxima civitate, & qui foris inhabitant, quatenus omnibus fiat palam quae a nobis pro omnium cautela facta sunt.* Quae promulgationis forma tametsi per testamentis condendis instituta fuerit, illis tamen invaluit ad ceteros quoque leges similiter promulgari debeant in provinciis Imperio subiectis.

VI. Petrus de Marca, Venespen, & plures alii contendunt, eandem promulgationis formam servari in ceteris Regnis, imperio Romano non subiectis, ut in Regno Galliae, in Belgio. Hoc ex usu & consuetudine pendet. Nam, si absolute res spectetur, sat est ut consuetudo, seu lex in Metropoli, ubi Rex, vel Princeps sedet, promulgetur. Si quidem forma legis publicandae in singulis provinciis habetur dumtaxat in Novella Iustiniana, sicuti etiam illa determinatio, quod post duos menses a die promulgationis facta obliget. Ergo, hac Novella sublata, & iure communi spectato, singula Regna, & Principatus proprium morem, & consuetudinem servare debent.

VIII. Gravis controversa est de legibus pontificis, seu ecclesiasticis. Varia fuerunt haecenus Theologorum placita. P. Cardenas in sua *Crisi tractat. 1. disp. 1x. caa. xx. art. 11.* inquit, fuisse olim probabilem opinionem, quae docuit, legem Pontificis non obligare, nisi fit in singulis provinciis, & dicebatur promulgata: pro qua opinione laudat P. Dominicum Soto *Lib. 1. de iust. quest. 1. art. 4.* Angelum verbo *Lex num. 13.* Medicum *1. 2. quest. xc. art. 4. concl. 2.* Caietanum num. *1. 1. quest. xc. art. 4.* Carbonem de legibus *Lib. III. disp. 1x.* Conradum *1. 2. quest. xc. art. 4. ad 2.* Senarium Tom. *II. disp. de leg. Moll-*

nam disp. cccxv. Becanum *1. 2. tract. 111. cap. vi. quest. vi.* Laymanum *tract. 1v. cap. 111.* Baldellum *Lib. V. disp. xvii.* Sa verbo *Lex, Homobonum in Exam. Par. II. tract. xli. cap. 111. quest. x.* Solumer de potest. *Conf. cap. 1x. quest. v.* Mirandam Tom. *II. quest. xxv. artic. 4.* Victorem in *not. ad Nav. cap. xxv.* Trullencham, Dianam, Toletum, Duvalium, Marcantium, & alios. Aliqui ex citatis Auforbis, ut P. Soto, dicitur docent, nisi Papa aliter sua lege expresserit. Alii ambigue loquuntur, & ut probabilem tantum habeant opinionem defendunt.

IX. Docet ibidem P. Cardenas, praefatam opinionem nulla frui probabilitate post decretum Alexandri VII. in quo damnatur sequentes propositiones. *Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsius celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII. Hanc est octava propositio.* Nona vero eiusmodi. *Post decretum Urbani VIII. potest Sacerdos, cui Missa celebranda traditur, per alium sacrificare, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi reservata.* Propositio vero duodecima haec est. *Mendicantes possunt absolvere a castibus Episcopis reservatis, non obtenta ab Episcopo facultate.* Quae propositiones ideo damnantur, quia oppositum praecipuum fuit in decretis a Paulo V. & ab Urbano VIII. Roma dumtaxat promulgatis, minime in singulis provinciis. Porro Theologi, qui laudatas propositiones propugnant, eo nitebantur fundamento, quod decretum Urbani VIII. non erat in provinciis evulgatum.

X. Post utriusque opinionis severum examen, nisi me omnia fallunt, ad certa capitula retrinxi his potest, ut diffida cessent. Et primo certum est iure naturae hanc in singulis provinciis promulgationem necessariam non esse; neque Novellam Iustinianeam aliter promulgari, ut suas leges laudata forma promulgent, immo nec aliter posse.

XI. Si praxis communis spectetur, leges Conciliorum & Pontificum consueverunt promulgari in singulis dioecibus. Nec est quod Venespen tam sulo sermone factum istud illustrare conetur. Quis est legislatorum qui legem suam ubique, nedam in provinciis, promulgari non desideret, & observari? Ut innumera monumenta praeterea, Concilium Tridentinum *sess. xxiv. cap. 1.* postquam declaravit invalida matrimonium clandestina, haec in fine decreti adiecit. *Decretum insuper ut huiusmodi decretum in unaquaque parochia suam robur post triginta dies habere incipiat, a die*

a die prima promulgationis in eadem parochia facta numerandis. Ulro ergo fatetur, Pontifices, non solum ut benigniorem, iuavioeremque procedendi modum adhiberent, solitos esse, & fuisse hanc in singulis parochiis, nedum provinciis, legum ecclesiasticarum promulgationem curare; sed quia legislatores omnes nihil magis cordi habent, quam ut propriae leges ad singulorum notitiam perveniant. Et re ipsa Pontifices summi, dum aliquam condunt legem, ad singulos Episcopos eam mitti iubent, ut in singulis dioecibus suis illam promulgent, eundemque observantur tantum inculcent. Desinat ergo Vanespen, & ceteri adversarii exaggerare suave Christi regem, benignitatem Ecclesiae pollicari, ut leges in singulis provinciis promulgentur; quoniam re ipsa id praestat Ecclesia: neque sub hoc benignitatis & suavitatis praetextu fallam doctrinam fucare, & venditare ludeant.

XII. Hoc ergo difficultas recidit, utrum lex ecclesiastica, solenni promulgatione Romae facta, quae ob aliquod impedimentum extrinsecus occurrens nequeat in singulis provinciis solenni forma promulgari, obliget fideles continuo ac ipsi moraliter certi sunt, legem latam esse, & Romae promulgatam.

XIII. Adhuc ergo iuxta communem Theologorum, & Canonistarum sententiam, & si perhibere eam explicavero, non video qua ratione revocari in discrimen a quoquam iure possit. Antequam vero sententiam ejusdem, exponendum omnium primum est id quod leges ecclesiasticae praecipue communitate solent. Porro quae Pontifices communitate praescribunt, aut credenda, aut agenda sunt. Aut declarant anteriores leges, divinitusque ius interpretantur; aut quiddam iubent quod ad mores formandos attinet. Quo posito, quis dixerit legem a supremo Pontifice latam, quae ad fidei articulum declarat, aut res morum sanctitatem spectantes interpretatur, non obligare continuo ac Romae promulgata fuerit, & ad fidelium notitiam pervenerit, etiam si aliquod impedimentum in provincia promulgata non sit? Alius ne impetens iudex, praeter Concilia, & Pontifices, in iis quae fident, aut mores spectant? Cur ergo solenni promulgatione Romae peracta, vi obligandi fideles eiusmodi leges carebunt? Quod praesumptum est, benignam matrem Ecclesiam nolle subditos suos, nisi post factam in singulis provinciis legum promulgationem, aliter? Praesumptio haec mera illusio est, statu questionis nostrae spectato. Nam re ipsa Pontifices summi cupiunt, curantque, ut decreta sua in singulis paro-

chis, immo fidelibus singulis inculcentur, nequam in singulis provinciis, & dicecibus promulgentur. Quod nostrae est, obligent ne pontificiae leges solenni Romae promulgatae, quoties accidit ut in provinciis, aut regnis non promulgentur; quando aliquo decreto absolutum est, moreque respicit, aut fidem? Quis praesumptio locus, si contra Pontifices summi repugnant omissioni promulgationis? Quis praesumptio locus, si lex, seu decretum omnes fideles indiscriminatum spectat? An Pontifices pro omnium fidelium instructione leges condent, si promulgari tantum in propria ditione vellent? An decreta Alexandri VII. Innocentii XI. Alexandri VIII. adversus opiniones damnatas, tametsi in singulis provinciis promulgentur, quoniam tametsi in provinciis, & regnis non promulgata, fideles omnes non aliter tangant?

XIV. Quod quid, dum eiusmodi leges in aliquo regno, vel principatu non promulgari contingit, nunquam promulgatio omittitur, aut impeditur ob ea quae ad fidem, moreque attinent, sed dumtaxat ob politicas rationes? Quoniam Catholici omnes sententur, Ecclesiam solam, seu illius Caput esse iudicem supremum eorum quae fidei, aut morum sunt. Ergo, uti ob rationes politicas non promulgantur in aliquibus regnis, vel provinciis ecclesiasticae leges, non propterea obligare desinant. Quoniam ius quae fidei, aut morum sunt, nemo catholicorum Principum seipsum esse sententiam ejusdem, sed ea quae haec duo spectant, obsequio iurum iudicantur fideles omnes.

XV. Nec est quod opponas, legem non obligare, quando promulgata non est, undecumque promulgationis omnino proficiatur. Quid magis interet legem non promulgari sive ob politicos respectus, sive ob alia rationum momenta. Quoties lex promulgata non est sive ob hoc, sive ob aliud rationis momentum, illius obligatio non aliter. Huc tandem recidunt quorundam sophismata, ut scilicet leges eisdem, fidelesque ab legum observantia eximant. Sed frustra. Nam vix aliquem reperitur in Theologia puto qui sententiae, prout a nobis explicata est, repugnare velit. Nam quoties Pontifices leges condunt pro omnium fidelium regimine in iis quae morum, & fidei sunt, ubique eisdem leges evulgant, & observari avertunt, nec per ipsos fiat ne promulgentur, quin & absolute decernunt non semel expresse ubique locorum observandas esse, & omnia universalis promulgationis, & acceptationis argumenta perhibent.

XVI. Omnia in pauca redigo. Nemo ha-

tenus asseruit, aut asserere iure potuit, leges, in singulis provinciis promulgandas iure naturæ, aut iure divino esse. Sed ex elementi, & benigna summi Pontificis voluntate hanc in singulis provinciis evulgationis formam colligitur. Ergo, quoties Pontifices summi promulgant in singulis parochiis, nedum provinciis, avant, & per ipsos non fiat quod non promulgentur; iam iuxta ipsa ad veriorum fundamenta leges pontificie ubique locorum obligant. Porro Pontifices summi constitutiones suas, pro fidei, morumve explicatione latas, ubique publicari, ubique inculcari, & ab omnibus observari studio summo cupiunt. Ergo quoties Pontifices, aut Concilia expresse non declarant leges vim obligandi non habere, nisi post promulgationem in singulis provinciis peractam; semper urgent ubique locorum, post promulgationem Romæ factam. Cedo. Possunt ne Pontifices absolute legem condere, quæ Romæ promulgata obliget universos Catholicos? Quis inquit, si iam concessum est, nec iure nature, nec divino iure necessarium esse talem promulgationis formam? Valens itaque summi Pontifices absolute legibus suis, Romæ promulgatis, omnes Catholicos ubique locorum extantes obstringere. Sed reapse id præstant dum, nulla facta exceptione, leges suas absolute pro omnium Catholicorum regimine condunt, & solemni ritu Romæ evulgant, inculcant ab omnibus servandas; & per ipsos non fiat quominus in singulis parochiis, nedum provinciis, evulgentur. Adeo hæc luculenta sunt, ut adversarium iure habere nequeant.

XVII. Obicit. Plura sequuntur incommoda, nisi leges in singulis provinciis evulgentur, & postquam legem ignorato. Quomodo enim servari leges possunt, nisi sciatur? Quomodo autem fieri possunt, nisi promulgentur? Resp. Næge hæc sunt, & frivole ineptiæ. Lex pontificia Romæ promulgata omnes fideles obligat ubique locorum; at si dumtaxat legis observationi obnoxii sunt qui legem sciunt. Ignoratio quippe legis ab eisdem observantia exculat; nec transgressio imputatur ad culpam, quando ignorantia est invincibilis. Promulgatio in singulis provinciis efficit utque et facilis, & celeris ad omnium notitiam hæc perveniat. Huc tantum pertinet hæc promulgatio. Ad propterea ne exempti a lege servanda fideles erunt, quando alia via, licet tardius, legem agnovissent?

XVIII. PP. Salmanticenses tract. xi. cap. 1. punct. 6. §. 1. defendunt, nec leges ecclesi-

asticas, nec civiles promulgandas, esse in singulis provinciis, ut obligent; sed fatis esse ut promulgentur in Curia. Adduntque, in Hispania tepla non promulgari in provinciis, led tantum Matriti. Et laudant pro hac opinione P. Petrum de Tapia Tom. 1. Lib. II. quest. 19. art. 3. num. 4. P. Valquez 1. 2. quest. 41. cap. 11. Gordonium Lib. II. quest. 15. num. 26. Grandam Contr. vii. tract. 111. part. 1. disp. 4. sec. 2. num. 10. Medinam 1. 2. quest. xc. art. 4. dub. 2. concl. 4. Monacium Tom. II. disp. xx. quest. 11. dist. 111. Petrum ab Angelis in Special. Privileg. disp. v. sec. 2. Salas disp. xii. sec. 2. Villalobos Tom. II. tract. 11. dub. 12. Laymanum Lib. I. tract. iv. cap. 111. num. 4. Dianam I. Part. tract. x. Ref. 8. Basilium Pontium de Matriti. Lib. V. cap. vii. Bonacinam, Palaum, Suarez, & alios.

XIX. Quæres. Aliquid ne temporis spatium intersuere debet a die promulgationis, antequam lex obliget? Resp. Laudati Salmanticenses loc. cit. §. 2. tres super hoc qualito opiniones recentent. Prima definit, legem quamlibet, siue ecclésiasticam, siue civilem, continuo ac promulgata est, obligare, nisi legislator aliquid intervallum temporis concedat. Quan opinionem defendunt Salas disp. xxi. de leg. sec. 2. Bonacina disp. 1. punct. 4. Gregorius Martinez quest. xc. art. 4. dub. 6. concl. 2. Montesinos disp. xx. quest. 1. Gordonius lib. 11. quest. vi. Valquez 1. 2. quest. clvi. cap. 111. Tannerus 1. 2. disp. v. quest. vi. dub. 1. & alii.

XX. Altera sententia sustinet, legem promulgatam in Curia continuo obligare omnes in eadem extantes; nec plus temporis effluere debere quam illud quod necessarium est, ut legis notitiam compare subditi valeant. Ut vero lex promulgata in Curia obliget extra illam commorantes, tempus congruum requiritur, non determinatum, led plus minusve, quod possit ad illorum notitiam lex pertinere.

XXI. Tertia opinio defendit, legem nullam siue ecclésiasticam, siue civilem habere vim obligandi tam intra, quam extra Curiam, nisi post duos menses; quando legislatores ipsi non definiunt aliquid temporis intervallum. Pro hac opinione citat Salmanticenses Menochium de arbit. Lib. II. casu 185. num. 19. Valentium Tom. II. disp. vii. quest. 8. p. 5. Sylvestrum verbo Lex. Tapiam Lib. II. quest. 19. art. 4. Sotum Lib. II. quest. 1. art. 4. Reginaldum Tom. II. Lib. III. cap. xvi. Grandam Contr. vii. tract. 111. dist. xi. sec. 2. Dianam I. Part. tract. xv. fol. 9.

Bo

CAPUT V.

Si ne populi acceptatio ad legis, siue ecclésiasticæ, siue civilis, valorem necessaria. Plures questiones resolvuntur, præfigatis Caramuelis, aliorumque Casularum laxis opinionibus.

I. Primum convenit penes omnes, legem a populi acceptance pendere, quoties populus Regem, vel Principem eligendo eiusdem potestatem limitavit, ut leges absolute condere nequeat, populo non consentiente. Controversia itaque est de lege iusta, & legitime promulgata, & de legislatoris absoluta potestate, vel a Deo, vel a populo accepta. Et quoniam plures disputato hæc sensus habet, idcirco, ut clarus dispiciatur, in sequentes quaestiones eas tribus.

II. Quæst. I. Valet ne Princeps supremus sua lege iusta, & legitime promulgata iuribus subditos cogere ad eam acceptandam? Resp. Negat Lutherus lib. de captiv. Babylon. cap. de baptis. ubi hæc habet. Neque Papa, neque Episcopus neque ullus hominum habet ius unius syllabe constituende super christianum hominum nisi fiat eiusdem consensu. Hanc eandem sententiam defendit Caramuel plurius in locis. In Theolog. Ration. Lib. II. disp. 1. num. 285. inquit: Videtis me semper in omni lege publica consensum requirere. Non enim iurati possunt opprimi homines liberi, & ingenui, qui occidi non possunt. Falsus hoc docet in Reg. Bened. disp. v. num. 48. Plures pro hac opinione Auctores laudat, Bonacinam, Navarram, Valentiam, & alios, quos discutere non vacat.

III. Hæc opinio falsa est, & erronea, atque divinis Scripturis manifeste opposita. Inquit enim S. Paulus ad Rom. xxi. Omnis anima potestatis subditoribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi a Deo. Que autem sunt a Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem accipiunt. Ideo necessitate subditi esse. Si populus legem iustam respicere licet post; actum, condatumque esse de omni imperio, & principatu: societatis vincula fracta, ordo, tranquillitas, pax, obedientia evanescent; & omnia tumultibus, leditionibus, infidiis relanent; & impia Hobbesii doctrina, qua statuitur, quæque potes alicum opprimere, triumpharet.

IV. Obicit Caramuel S. Panlum II. Cor. xxi. scribere: Secundum potestatem, quam

Do

Domini dedit mihi in adificationem, & non in destructionem. Verum habet. Omnes adfirmamus, potestatem Principum in adificationem esse, non in destructionem; leges iustas ferre debent in bonum commune subditorum. Populi tamen non est iudicare, iustitia ne, an iniusta lex sit.

V. Quæst. II. An summus Pontifex, & Episcopi possint, non expositos subditorum consensu leges ferre? Respondetur. Quamvis Principes omnes, suprema potestate præditi, valeant leges ferre, & populos cogere ad eandem observantiam; tamen peculiari ratione Pontifex summus potest similes leges condere. Quoniam ceteri Principes a populis, Pontifex a Deo immediate suam habet in populum christianum potestatem. Idque patet ex Evangelista Ioanne cap. xxi. *Pascite agnos meos. Pasce oves meas:* & Evangelista Matthæo cap. xvi. *Tibi dabo claves regni caelorum: & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelis.* Numquid pastor ab ovibus pendet in eisdem regendis? Numquid iuxta ovium genus exhibere pasca debet? Potestas ligandi vim legis prodit. Adeo certa hæc doctrina est, ut oppositam opinionem, tanquam manifestum errorem contra fidem, non pauci deferantur.

VI. Obiicit 1. S. Augustinus *Lit. de ver. Reliq. cap. xxxi.* inquit. *In istis temporalibus legibus, quamquam de his homines iudicent, cum eas instituant, tamen cum fuerint institutæ, atque firmatæ, non licebit iudici de istis iudicare, sed secundum ipsas.* Quem locum refert Gratianus *dist. xv. cap. in istis ubi hæc insert.* *Leges instituantur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium approbantur.* Sicut enim moribus utentium in contrarium moralis leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus utentium ipsa lege confirmantur.

VII. Truncatum referunt S. Augustini testimonium. Siquidem S. Doctor ibi admonet legislatores, ut mature expendant, sint ne leges conformes aeternæ legi. Nullam ubi vel leve vestigium de populi consensu, ut leges vim obtineant obligandi. Subdit quippe continuo: *Conditor tamen legum temporalium, si vero bonus est & sapiens, illam ipsam consilium aeternam, de qua nulli animus iudicare datum est; ut secundam eius incommutabiles regulas quid sit pro tempore inibendum, variandumque discernat.* Gratianus optime alerit, leges firmari, cum acceptantur, seu executioni demittantur: quia reipsa non tantum iure, sed factis confirmantur.

VIII. Obiicit 2. Leges contra consuetudinem abrogantur. Item L. De quibus novis.

dem, si. de legibus hæc habentur. *Ipsæ leges non abstrahunt de causa non tenent, quam quod iudicio populi recepta sunt.* Tandem, si universalem communitas legi resistat, lex illa hæc esse bono communi utilis potest. Lex autem que bono communi opponitur, iniusta non est.

IX. Respondetur. Consuetudo legem abrogat legitime præscripta. Legitime autem præscriptio Legislatoris accedere consensus debet. Ergo ex consuetudine abrogatæ legem nullo modo colligit, ex populi consensu legem pendere. Lex De quibus nondum leges comprehendit latas, non a supremo legislatores, sed leges latas a Principe, qui a populo limitatam accepit auctoritatem. Quando tota communitas repugnat legi, aut lex iniusta est, aut iniusta. Si iniusta, lex ipsa nulla est, non quia communitas repugnat, sed quia ante communitatis oppositionem vi obligandi propter suam iniustitiam carebat. Si lex iniusta est, communitas resistendo non efficit legem esse nullam. Et si Legislator vitandus tumultus, & rebellionis causa legem revocat; tum ex voluntate legislatoris, non ex consensu populi-lex cessat. Et quando reipsa prudentiores populi, seu communitatis, Principi debito obsequio representant, legem hæc esse bono communi, & publicæ felicitati contentanem, legislator prudenter legem revocabit.

X. Quæst. III. *Peccant ne subditi legem iustam non acceptandam?* Resp. Bonacina *disp. 1. de leg. quæst. 1. par. 4.* docet, subditos non acceptantes legem absolute latam, & promulgatam non peccare. Si tamen legislator exprimeret, se velle obligare ab acceptance populi; tum peccarent citrati non acceptantes. Pro hac opinione citatur P. Valentini *Tom. II. disp. vii. quæst. v. part. v.* ubi docet, Principem non posse ferre legem nisi ad hæc conditione, *Si populus acceptaverit.* Hæc opinio damnata est ab Alexandro VII. esseque 23. *Populus non peccat, etiam si ab ipso nulla causa non respicit legem a Principe promulgatam.* Hæc doctrina leditosa est, & perturbat, immo destruit, principatum, & regimen quodlibet. Ad quæd valet Principis potestas, nisi cogere subditos possit, & in ordinem suis legibus redigere? Maior in populo quam in Principe potestas foret, si respuere Principum leges populus iure posset. Distinctio, si legislator adiciat conditionem, *Si populus acceptaverit,* inutilis est. Quis enim legislatorum similem conditionem, propriæ auctoritati repugnantem, immo indecoram; legibus suis inseruerit?

XI. Quæst. IV. *An lex reiecta a populo iniusta.*

valida fiat? Respondetur. Caramuel *disp. v. in Reg. num. 49.* hæc scribit: *Si non acceptetur, non obligat; & sic non peccabit qui contra illam operabitur.* Idque probare studet hoc argumentum. *Legem vero non acceptatam esse invalidam, ostenditur, quia superior habet auctoritatem dependentem a populo, qui consensu illi pro tunc nullam concedere. Caramuel indefinite loquitur, atque adeo etiam Pontificem Romanum comprehendit. Error autem manifestus est, constituisse auctoritatem Pontificis Romani dependentem a populo. Immo respectu cuiusque legislatoris doctrina Caramuelis falsa est, & seditionis plenissima, iudiciorumque efficit Principum potestatem, quæ iudicio prodest sunt, ut queant coercere refractarios, & ea omnia agere que bono publico expedire iudicaverint. Nec populus iudex esse iustitiae, aut iniustitiae legum. Plures alios errores habet Caramuel adversus Principum potestatem; sed cum natura sua naturali naturali repugnant, non est quod tempus teram in illis sigillatim convellendos.*

XII. Quæst. V. *Licet ne subditi possunt ad legislatorum appellare, ut legem ab ipsorum ferre latam abrogent?* Resp. Si legislator inferior fuerit, tum licitum erit appellationem apud superiorem interponere. Verum si legislator sit supremus Princeps, tum nulla interpositio appellatio valet: quia hæc est ab inferiori ad superiorem. Loco ergo appellationis humilis supplicatio fieri potest, ut Princeps legem suspendat, si expensis esse visum fuerit, auditum rationum momenti.

XIII. Quæst. VI. *Tempore interpositæ supplicationis tenentur ne subditi legem servare?* Resp. Diana, Bonacina, & alii defendunt, populum minime peccare, dum tempore interpositæ supplicationis legem non servat, si iniusta supplicandi causa adit: quia hoc, inquit, ad suæ Reipublicæ regimen pertinet, ne populi leges onere premantur, donec legislator clarior mentem suam expreserit. Sed hæc opinio falsa est. Lex iniusta & legitime promulgata vim obligandi habet, nec eam ex populi supplicatione amittit. Si vero Princeps, audita supplicatione, vel expresse legem suspendat, aut prudenter diffinuit legem inobservantiam; tum lex non obligat, & ab eisdem observantia liberi sunt subditi. Quoniam, si Princeps vellent legem suam consistere, inlatur, urgereque pro eisdem observantia.

XIV. Quæst. VII. *Quid si Princeps non inest, nec reproducat legem a subditis reiectam?* Resp. Peccant, ut dictum est, subditi, dum legem iustam non acceptant. Si postea Princeps.

ceptus non ergetur lex reiecta acceptetur, nec inquit pro eisdem observantia; tum lex per desuetudinem cessat, & subditi posteriores non peccant eam non servando. Sed de hoc infra, dum de cessatione legis fermo erit.

CAPUT VI.

De lege aeterna Dei.

I. Leges in communi acceptæ notionem, et eisdemque divisionem, atque conditiones, que iustam legem absolute spectatam comitari debent, hæctenus declaravi. In præsentia de legibus sigillatim agendum est. Et quoniam prima inter omnes lex aeterna Dei est, a qua ceteræ singulæ proficiuntur; ideo de ea primum fermo est inlittendum.

II. Quæres, an sit in Deo, & quid sit aeterna lex? Resp. Theologi cum S. Thoma in ratione divina legem constituitis, sed uno respectu illam considerant ut supremam artem, sed alio ut ideam. Quatenus est exemplar omnium rerum creaturarum, appellatur idea; prout vero per illam omnia sunt producta, artem vocant; secundum quod vero ratio est, omnia dirigens in debitum finem, lex aeterna nuncupatur. Nam legem aeternam a providentia distinguunt. Illa bonum commune universi, hæc bonum particulare cuiusque creaturæ respicit: illam vim obligandi prodit, hæc ab obligatione præcudit. Hanc diversitatem tradit S. Thomas quæst. v. de veritate art. 1. ad 2. *Providentia in Deo proprie non nominat legem aeternam, sed aliquid ad legem aeternam consequens. Lex enim aeterna est consideranda in Deo, sicut accipiuntur in nobis principia operabilium naturaliter nota, ex quibus procedimus in considerando, & eligendo, quod est prudentia, seu providentia. Unde hoc modo loquitur lex intellectus nostri ad prudentiam, sicut principium in demonstratione. Et similiter etiam in Deo lex aeterna non est providentia, sed providentia quasi principium.*

III. Ad primam quæstionem partem respondeo, admittendam esse in Deo aeternam legem. Idque demonstrat S. Thomæ ratiōne in factis obvia. In qualibet Republica bene instituta reperitur legislator, qui omnia administrat in bonum commune. Demonstravit Doctor sanctus I. Par. quæst. xxi. mundum hunc a Deo regi. Ergo consequitur Deum sua lege aeterna omnia in suum finem dirigere. Sic inquit in hac 1. 2. quæst. xci. art. 1. *Supposito quod mundus aeterna providentia regatur... tota communitas universi gubernatur actione divina: & ideo ipsa ratio gubernationis*

nis rerum in Deo, sicut in Principio universitatis, existens, legis habet rationem. Et quia divina ratio nihil concipit ex tempore, sed habet aeternum conceptum, ut dicitur Peri. vi. 1. inde est quod huiusmodi legem oportet dicere aeternam. Insuper admittenda est lex firma, immobilitas, iusta, indeficiens, ad quam, cum ad amissum, ceterae omnes leges exigantur. Haec autem est sola lex aeterna.

IV. Illius aeternae legis hanc tradit notionem S. Thomas 1. 2. quæst. xciii. art. 1. Lex aeterna, inquit, dicitur ratio divina sapientis secundum quod est directiva omnium actuum, & motuum creaturarum in ordine ad bonum commune totius universi. Ut definitio clarius intelligatur, lex aeterna Dei sub duplici respectu consideratur. Primum passivo pro ipsa directione creaturarum, & intimatione creaturis rationalibus facta; & secundum hanc respectum lex aeterna non est, sed temporalis. Secundo active ex parte Dei, & sub hoc respectu aeterna est, existens in summo Principe, omnium creaturarum motus in ultimum finem dirigente. Notio legis in communi est, quod sit regula, & norma subditorum in bonum commune. Porro ratio practica divina sapientiae est prima regula omnium creaturarum in bonum commune totius universi. Ergo veram legis rationem habet.

CAPUT VII.

De lege naturali promiscua, a lege naturali rationis distincta. Corrigitur aberrationes Grocii, Pufendorfii, & aliorum.

Nihil lege naturali loculentius, cum nemo ignoret illam sine culpa valeat. At, si Iuriconsultorum & Theologorum varia placita, controversæ, & diffidat spectentur, nihil implicatius. Veritatem omnium perviam nimium disputando obscurantur, ceteroque coegerunt in longiore oratione exponant ea quae paucis perspicuis aliquam potuissent. Et quoniam iuris naturae interpretatio precipuum est instituti nostri argumentum, peculiaris ratio urget ut pro dignitate eiusdem nativam picturam veris, sincerisque coloribus delineemus. Quod ut efficiamus, singula in sua capita digeremus, & praestituto ordine explicabimus.

II. In ipso capitis titulo duplicem indicavi naturalem legem, unam promiscuam, alteram rationalem. Primum de promiscua, post de rationali verba faciam. Nec nova tibidistinctio haec appareat: quoniam ex doctrina S. Thomae eruta est, & ad controversie per-

spicuitatem magnopere conducit. Ex istius quippe distinctionis neglectu multa tam Icti, quam Theologi congerunt, quae consilium, & umbris circumlectam iuris naturae ideam efficiunt. In dissertatione prolegomena retuli finitionem quam iuris naturae Ulpianus tradit, quamque Icti, & Theologi usurpant; elique eiusmodi. Ius naturale est quod natura omnia animalia docuit. Non ius sibi, non humani generis proprium, sed omnium animalium &c. Quamdam illius finitionem imaginem loc. cit. adumbravi, & inquit, utraque facultatis Doctores ex hac iuris naturalis notione acriter disputandi occasione arripere, inquit ne brutis ipsis iuris naturae ratio, & in hoc lumine pleniore huiusce rei explanationem remittit. Contendunt isti, a sola humana ratione representandi esse naturae legem; propugnant isti, naturae legem non minus brutis quam hominibus communem esse. Quid, inquam, legem, quae totius universi naturae comprehendit, uni homini illigare? Naturae ne ceterae lege carent, & ordine? Si rationis dictata naturae legem constituit: haec in ceteras naturas, ratione desitientis, quadrare minime valent. Plures ergo naturae leges sint necessarium est, a variis manantes principii. Quid quod in ipso homine duae sunt naturae diversae, mutuo inter se pugnant? Diversis ergo devincitur homo legibus, quarum tamen altera alteri parat oportet: quas duas leges Paulus Apostolus in femetipso experiebat.

II. Promiscuam ergo legem appello quae homini, animantibus, & ceteris omnibus naturis communis est. Lex ista tam longe lateque vagatur, ut illius universi res omnes concludat, regatque. Lex illa ordo est, & moderamen omnium motuum quibus singulae creaturae voluntur, & agitantur. Praepotes quippe orbis effector Deus omnibus creaturis, tum ratione & sensu praeditis, tum ratione & sensu carentibus, proprias indidit inclinationes, & motus, quos certis ordinavit legibus, quarum seriem legem dicimus naturae communem, seu promiscuam. Hanc legem promiscuam, alii appellant ius naturae primarium, seu, ut Stoici loquebantur, Prima naturae. Legem vero rationis vocant ius naturae secundarium, quod secundum Stoicos ipsa exspectat quae dicuntur naturae rationales consentaneae. Verum minus recta est partitio haec. Quoniam, si presse loquendum sit, ius naturale in solo homine proprie reperitur; hocque primarium appellandum est. Ceterum lis de voce est. Nam alium non intelligit nomine iuris primarii quam legem promiscuam. Porro

ab hac lege promiscua, seu ordine ita omnia pendent, ut praeter hunc ordinem nihil aut intereat, aut oriatur, aut reviviscat. Suas itaque leges habent naturae sensu & ratione destitute: suas bruta, & corpora humana communes, in quibus conveniunt: suam peculiararem habet homo, prout a ceteris omnibus illius universi creaturis distinguitur. Ut clarius infra illam explicarem, hanc quam promiscuam appello, omnibus naturis communem legem praemittere, & levi penicillo adumbrare, opere pretium existimavi.

IV. Quae haec dicta sunt, doctrina S. Thomae confirmo, hausta ex 1. 2. quæst. xciv. art. 2. Iust est enim primo inclinatio homini ad bonum secundum naturam, in qua communicat cum omnibus substantiis, prout scilicet qualibet substantia appetit conservationem sui esse secundum suam naturam: & secundum hanc inclinationem pertinet ad legem naturalem ea per quae cetera hominis conservatur, & contrarium impeditur. Secundo inest homini inclinatio ad bonum magis speciatim secundum naturam in qua communicat cum ceteris animalibus: & secundum hoc dicitur ea esse de lege naturali quae natura omnia animalia docuit; ut est commixtio maris & feminae, & educatio liberorum, & similia. Tertio inest homini inclinatio ad bonum secundum naturam rationis, quae est sibi propria; sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc quod veritatem cognoscat de Deo, & ad hoc quod in societate vivat: & secundum hoc ad legem naturalem pertinet ea quae ad huiusmodi inclinationem spectant; ut ipse quod homo ignoratum vitet, quod alios non offendat, cum quibus debet conversari, & cetera huiusmodi quae ad hoc spectant.

V. Si hanc doctrinam praesens oculis habuerint Protestantes, Grocius, Pufendorfius, Christianus Thomaeus, alique, qui pluraquam sibi vendicant iuris naturae illustrationem pueri vendicant, non doculent, matrimonii indissolubilitatem iure naturae evinci vix posse. Modeste tamen, & caute de more Grocii hac de re loquitur. Sed, quia isti non distinguunt legem naturalem promiscuam a lege rationis, frequenter aberrant; rarius tamen Grocius. Concubitus maris & feminae inupte non est contra legem naturae promiscuam; idcirco exillimarunt, probari non posse, eundem repugnare legi naturali propriae hominis. Verum, licet praefatus concubitus non perturbet ordinem legis naturalis promiscuae, rationis tamen ordinem invertit; ut in libro de matrimonio palam fiet. Haec obiter indicavi; nam infra clarius ostendam, Pufendorfium, Thomaeum, aliosque in ma-

terpretando naturae iure vix quidquam laudem dignum habere, is exceptis qui a noltris sunt mutati. Christianus Thomaeus adeo vana commenta in suo de homine morali capite x. fabricavit, ut nec legi valeant, nedum referantur.

CAPUT VIII.

De naturali lege rationis, homini propria. Lutherianorum, Thomali, Pufendorfii, aliorumque absurda commenta.

Iustificatio, & ovanter Protestantium celebriores magistri, qui de iure naturae scriperunt, praesentia sane incredibili acieceri sibi iuris naturae illustrationem, ut alias dictum est, haudquaquam erubescunt; sed passim praena canunt, & triumphale puerorum more tripudium agunt. Si quidquam lucis (uno excepto gravi modelloque iuriconsultissimo Hugone Grocio, qui nostrorum sapientum velisus insidit,) huc scientiae affulserit, immo nisi eam ineptissimis commentis turpiter fadessant, utcumque ferenda leviculorum hominum iactantia esset. At ritu, & sibilu a viris doctis excipiuntur thraones isti, solenneque ab sciois, qui ineptas confectatur novitates, quibusdam exitiamentis auram captare valent. Andi que scribit Christianus Thomaeus Lib. I. de norm. act. human. cap. iv. §. 17. Quicumque ante Reformationem scriperunt de conscientia, magis scriperunt, sive propositiones obscuras, petentes principium, & pessime coherentes, utentes, quavis regule illa absurda sint, utiles tamen fuisse Clero ad acquirendum dominatum in laicos; eo enim omnes tendunt. Ante ergo bacchaetiam istam Lutherum vestram, qui humanam libertatem de medio fustulit, Origenes, Basilus, Nazianzenus, Chrysostomus, Lactantius, Ambrosius, Bonaventura, & cetera catholica Ecclesiae lumina nugae de conscientiae norma, legi legis scribere? Quis non miretur istorum hominum cerebrum? Haec sunt luculentia stultitiae Lutheranae monumenta. Utinam modestius representari istorum errores possent.

II. Verum, ut evidentius pateat quam sapienter isti de naturae iure scriperunt, meditando propono regulam istam fundamentalem, universalemque iuris naturae, & gentium, quem idem Thomaeus praescribit laud. Lib. I. cap. vi. §. 21. pag. 172. Norma, inquit, iustitiae, quae est in natura, & fundamentalis propositio iurisdictionis & gentium, hae sic dicit, est: Facienda esse quae iustitiam lo-

minim reddunt, & maxime diuturnam, & fidelissimam; & evitanda que vitam reddunt infelicem, & mortem accelerant. Næ illi sapientissimi Epicurei? Hæc est fundamentalis iuris nature regula, & quantumvis ad hunc normam? Norma ergo actionis humanæ, dum pro patria, pro virtute, pro religione, decertandum est. Ipreta patria, contempta religione, ea peragere que ventri consulant, que diuturnam vitam constituent? Hæc sunt efata sapientum Lutheranorum. Integer excrībendus liber Thomasi est, si omnes eiusdem crassissimas recenseat aberrationes vellem. Sed ex ungue leonem lector cognoscat.

III. Samuel Pufendorfius, licet non adeo crasse ut Thomasi, de iure nature scribat, tamen & ipse, qui vulgo habetur ut principalis inter Lutheranos iuris naturalis interpretis, implicat obducaturque eisdem iuris ideam; immo pro iuris nature notionem inane perhibet commentum. *Lib. II. de iur. nat. & gent. cap. xxi.* ideam iuris naturalis depingit, sed coloribus adeo diversis, & oppositis, ut assequi facile minime fit quam ipse proponere notionem velit. Illud est exploratum, plura falsa, & erronea docere, plura vera fallis intererere, & modo huc, modo illuc se se rotantem vix alicubi pedem figere. Commune iuris nature ideam improbat, post eam adoptare videtur, & perpetuis antilogiis semetipsum iugulat. Paucos ex multis quos ibi errores habet, hic delibabo, graviores *cap. seq. confutaturus.* Itaque Pufendorfius *cit. seq. cap. 111. §. 13.* relictis communem doctrinam, dictata nempe rationis, que honestum & inhonestum, bonum & malum, modo infra explicando, ostendunt, homini ad Auctorem nature indita, exactam præbere iuris nature ideam *infra ulteriorem informationem, aut meditationem . . . Sic, quod etiam in pueris, & rudi vulgo magna deprehenditur facultas æquum ab iniquo discernendi, id ex ab fustidie provenit: dum a teneris annis, & statim atque usum aliquem rationis exercent, vident bona probari, mala improbari, & illa in laudem, hæc in pernam legi. Quorum quotidianum exercitium, & totius vite communis compages ad istum modum digesta, ita animos disponit, ut pacis dubitare iucurrat, an alter ista fieri possit. Secundum itaque Pufendorfium principia naturalis iuris, seu nature lex ex populi informatione, ex ulu, & assuetudine hauritur, non infra, sed acquiescit est, ut clarius ibidem explicat. Igitur hoc sensu lex naturalis nobis dictamur relictæ rationis essentia, quod intellexit humanum esse facultas, ut ex contemplatione conditionis*

humana liquido percipere possit, ad normam eius legis sibi necessario vivendum; simulque investigare principium ex quo eiusdem præcepta solide, & plane demonstrari queant. Ut hæc confirmet, artificum exempla obtrahit. Illi, artes suas exercentes, quotidie proficiunt: & quamquam ex artis principis & regulis ignorent licet agendi rationem demonstrare; id non impedit quin omnia illorum opera sint ad regulas artis exacta. Hæc sunt Lutheranorum effata post Reformationem excogitata. Antea hanc Reformationem omnes excutiebat. Interim ante Deformationem Lutheranam Ethicus Marcus Tullius hunc errorem profligavit *Lib. II. de leg. ex communi Paganorum sententia inquires.* Hanc igitur video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingenio excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternam quiddam, quod universum mundum regeret, imperaret, prohiberet sapientia. *Idem principem legem illam, & ultimam mentem esse dicendum, que ratione aut cogentis, aut ventantis dei: ex qua illa lex quam dii humano generi dederunt, recte esse laudata. Est enim ratio mensque sapientis ad iubendum, & ad deterrendum idonea.* Crassam Pufendorfii aberrationem refellit vel eiusdem Adnotator Ioannes Nicolaus Hertius in enarratione ad laudatum §. Nec multis est opus ut erroris fallitas evincatur. Quid? Homo ergo ab humano commercio ieiunctus, qui ceterorum hominum disciplina, & præceptis non imbuatur, lege naturali carebit? Nempe inficiatur, optimam magistrorum informationem, educationemque plurimum ad ipsa iuris nature decreta feliciter penetranda, & exsequenda conducere. Sed in hac instructio- nis iuris nature legem constituere, error est manifestus. Alioquin tot essent iuris nature leges, quot sunt magistrorum operationes; quarum privatate sæpe puerorum mentes ita inficiuntur, ut a naturali lege deficiant. Cum vero parentibus redditi, id est magistris traditi sumus; tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmate natura ipsa cedat.

IV. Huc error alium adiciet peiorem Pufendorfius, qui *cit. cap. §. 14.* fundamentum legis naturalis potissimum in amore collocat propriæ utilitatis, & comodi: quo posito, omnis humana societas perturbatur. Hæc sunt eiusdem verba. *Id igitur primo homo habet commune cum omnibus animalibus, quæ sensus sui interest, ut seipsum quam maxime amet, seipsum sibi ad omnia modis consecrare, que bono sibi videntur, nitatur acquirere, & ma-*

la repellere. . . Et iste quidem cuiuslibet erga seipsum amor regulariter tam validus est, ut quævis inclinatio erga quævis alium hominem ipsi cedat. Doctrina hæc Pufendorfii de iure nature, Lutheri Pseudopatriarchæ sui doctrinæ de christiana religione, velut ovum ovo, similis est. Amor propriæ utilitatis, commodique primum est iuris nature fundamentum. Quis Ethicorum tam immane paradoxon commentus unquam fuit, præter unum Epicurum? Sed que subdit §. 15. audiamus. Sic itaque persequitur. *Ex hisce positis facile est fundamentum legis naturalis invenire, scilicet manifestè adparet hominem esse sui conservandi studiosissimum, persequeum, ad multa commoda promovenda maxime idoneum. Eiusmodi animalis, ut saluum sit, bonique fruatur, que in ipsius conditionem hæc cadunt, necessarium est ut sit sociabile, id est ut coniungat cum suis similibus veli. . . . Neque enim pro socialitate bene intelligimus præfere provisionem ad iungendas societates particulares, sed etiam male sine & modo iniuri possunt, ut est coniunctio latronum.*

V. Plura alia transcribere negligo, ut prolixitatem evitem. Illud admeone, plura eodem in capite Pufendorfium habere que vera sunt, quia communia, & a nostris accepta Scripioribus: quæ omnia ipse implicavit, ut aliquid novi promeret e peno suo. Sed vix aliquid illius proprium est quod error non sit. Secum ipse pugnat, & frigidum, & calidum eodem ore profert. *Loc. cit. §. 20.* scribit quod scilicet plures homines in libertate naturali constituti ad ista dictata (rationis) servanda conspicerent, alius tamen eadem benevolentiam subhibens quam ipsorum consensus duceret. *Neque solum, si omnes, qui conspiraverint simul, discedere placerit, obligatio exspirabit (sicuti tam quando a pactis mutuo dissensu cessavit, vis obligandi deest: quippe cum illud dictamen rationis de servandis pactis non dum vim legis induerit, id quod supponitur; adeoque etiam legis prohibitu, ceteris licet dissentientibus, ab eiusmodi placito licebit abire.* Vides hominem philosophantem, veluti nauant abque clavo navigantem, huc atque illuc pænantium fluctuum impetu rapi. Scopum, quo pergat, non habet; quia a certa istaque naturali doctrina deservit, ut novus sibi capere gloriolæ auram credidit, inficitur notam contraxit. Rationis dictata, indita a supremo Numine, fixa sunt, nulli mutationi obnoxia: & ad ista, ceu ad amissum, revocanda sunt hominum pacta, & commer-

cia: non ab hominum consensu, fed a Deo vim obligandi dictata ista receperunt, ut infra explicatur sumus. Quis inficias ire ausus fuerit, clarissimum hæc iuris nature magistrum ad ipsius Hobbesii castra transfuse, & ius nature in sola hominum opinione constituisse? Verum de hoc infra.

VI. Que de hominis socialitate scribit, extranea sunt, & falsa. Hominem animale sociale esse non sibi tantum, sed alium nature, fatetur omnes, & ante Pufendorfium, eiusque Deformationem luculentius hoc docuerunt quotquot hac de re scripserit. At nemini unquam in mentem venit, in socialitate legem naturalem sitam esse. Societas hæc materia est, a nature lege dirigenda. Nonne & bruta ipsa ad mutuum societatem, & coniunctionem inclinant? Datur lex promissiva, seu iuxta Stoicos prima, quæ hanc communem cum brutis socialitatem dirigit. Sermo nunc est de lege rationis, que propria hominis officia moderatur. Ergo non in socialitate, brutis communi, sed in ratione, homini soli propria, sita est lex naturalis. Nec Pufendorfii aberratio maiore confutatione eget.

CAPUT IX.

Homo exlex natura sua repugnat. Bonitas & turpitudine ante omnem legem insunt actionibus. Errores Hobbesii, Olandii, Seldeni, Pufendorfii, aliorumque Protestantium auctoritate M. Tullii Ciceronis refelluntur.

I. Homo natura sua exlex nuncupatur, qui nulla lege ante suam liberam determinationem obstringitur, sed ei pro ratione & lege stat sua voluntas. Hominem hunc repugnare alicuius, quia ante eius liberam determinationem insunt iustitiam rebus, feu officis bonitas, aut malitia. Bonum situm in ordine est, persequitur rem cui inest; malum, seu turpitudine, que in rebus ab ordine refidet, eandem inficit. Omnes actiones humanæ liberæ vel perlicenti corpus animique, aut imperfectioris labem eidem aspergant. Si res omnes ante quamque legem indifferentes essent, homo re ipsa natura sua esset exlex; quia innata obligatione conformandi actiones suas cum rebus ipsis, modo inferius explicando, minime obstringeretur. Obligatio enim connexio est aliorumque cum ordine rebus ipsis intrinsicè herente. Et quantum ordinem hinc rebus herere dicimus, ante omnem exterioriorem legem, liberumque imperium; idcirco hominem

le sint; reponunt, quia aut turpia, aut honesta sunt natura sua. Et en illos perpetuo involutos circulo. Eadem semper chorda obrerat Pufendorfius, & topiasticam agit. Circulum ipse libi fingit, & cavillatur. Nos dicimus, ideo res turpes, aut bonas esse, quia aut ordinem produunt cum essentia divina, prima regula, & omnium rerum fonte; aut ab eadem defleunt. Si autem ultra pergis, & inquiras, cur ante omnem legem consentanea, aut dissentanea sint primæ regulæ; non respondimus, quia aut turpia, aut honesta sunt. Sed dicimus, quia omnes res create pendunt ab essentia divina, tamquam a prima causa exemplari, seu a prima archetypa idea, quam Deus contemplantis omnia creat, disponit, & ordinat. En principium, in quo sistimus. Quodnam hic vitiosus circuli vestigium? Aut negat Pufendorfius, omnia a divina essentia, tamquam a prima exemplari causa, pendere, & ab ipso Deo, tamquam ab effectrice causa, produci, aut secus. Si primum; Atheismus prodit. Si secundum; ergo aut ordinem exprimit cum divina essentia, & ecce honestatem; aut eidem dissentanea sint, & ecce turpitudinem. Cedo. Cur paries ille ditiorus sit? Quia, inquis, ad normam non conformatur. Bene habet. Sin ulterius pergo percontari: Recur ad normam non conformatur? quid repones ad normam non aliud fane, nisi quia a norma recedit. Circulo ne vitiosum implicaris? Edificare, cur par, & impar pugnent? Cur duo, & tria conficiuntur quinque? Quid hincit homo iuris nature illustrator? Quis non videt, baculo Aristotelis, ut aiunt, non argumentatione confutandos illos esse sophistas qui prima principia, & quæ natura sua nota sunt, demonstratione evincenda contendunt? Afinitus Tenebrionem, & omnibus scyophantis, & nebulionibus nequiorum postulat Nicolaum Beckmanum Lutheranum, fed poltea, ejurata Lutheranæ hæresis, Catholicum, quod errorem hunc retraxerit. Nihil stolidius inelamat, quam aliquis consistere quæ turpia, aut honesta sint antecedenter ad legem voluntariam. Nos, utpote honestatis amatores, non quibus ille meretur, fed is que nos decet, vocibus ab illo percontabimur, an, sicut tria, & duo sunt æqualia quinque, ita quinque sint æqualia tribus, & duobus antecedenter ad omnem legem? Quidquam ne stoliditatis redolet, asferere has veritates disputandas esse? Minus ne veræ hæc sunt propositiones, quæ proxim spectant? Deus est colendus, vitandum mendacium, perjurium, fraudus. Deo nec placere, nec probari flagi-

tum potest. Nullum Deo principium prius, sed ab æterna essentia divina, ceu a prima regula, necessario rerum ordines dimanant. Potest Deus creare, aut non creare pro suo arbitrio quæ ei libuerit; at polito quod aliqua creare velit, iuxta ordinem necessarium, quem hæc exprimit cum sua divina essentia, regula prima omnium rerum, disponere illa debet, ut mox fufus dicturus sum.

VII. Interim lubet austeritate M. Tullii Ciceronis recentissos Protestantium errores labefactare. Stoliditatis arguit Pufendorfius Scholasticos, quod doceant, natura sua honesta, aut turpia esse que nature lege precipiuntur, aut vetantur. Contra Cicero demeritæ dicam impingit Hobbesio, Pufendorfio, Seldeno, Osiandro, ceterisque Protestantibus, qui oppositum docent. Et primum illum crystallinum errorem convellit quem superiore capite explodi, quo nempe ab utilitate, iuris nature principia repetuntur. Inquit enim Lib. I. de leg. Si, ut eidem dicunt, utilitate omnia metienda sunt; negligit leges, easque perumpet, si poterit, is qui sibi eam rem fructuosam putabit fore. Ita fit ut nulla stromino iustitia, si neque natura est, & ea que propter utilitatem constituitur, utilitate alia convellit, atque si natura conformatur ius non erit, virtutes omnes tollentur. Ubi enim libertas? Ubi patria caritas? Ubi pietas? Ubi aut benemerendi de altero, aut referendæ gratiæ voluntas poterit existere? Nam hæc nascuntur ex eo quod natura propensissimus ad diligendos homines, quod fundamentum iuris est... Quod si populorum iustis, si Principum decretis, si sententiis iudicum iura constituentur, ius esset latrocinari, ius adulteri, ius testamenta falsa supponere, si hæc suffragiis, aut scitis multitudinis probarentur.

VIII. Nec est quod Pufendorfius obtrudat Lib. II. cap. cxi. §. 4. Deum reapse prohibuisse turpia, & præcepisse honesta; atque adeo supervacaneum fore, & petulantem quærare quid facere poterit, cum constet quid fecerit. Nam reponit continuo Cicero. Quæ si tanta potestas est stultorum sententiis, atque iustis, ut eorum suffragiis rerum natura vertatur; cur non sciuntur ut quæ mala, perniciosaque sunt, habeantur pro bonis, & salutariibus? Aut cur, cum ius ex iniuria lex facere possit, bonum eadem facere non possit ex malo? Atqui nos legem bonam a mala nulla alia via, nisi nature norma dividere possumus, nec solum ius, & iniuria diiudicatur, sed omnino omnia honesta, & turpia: nam & communis intelligentia nobis notas res efficit, easque in

ant-

animis nostris inharuit, ut honesta in virtute ponantur, in vitis turpia. Hæc autem in opinione existimare, non in natura posita, vere demeritis est. Nec demeritis notam Pufendorfius diluit, dum argutur, petulantiam esse inquirere quid Deus facere poterit, cum constet quid fecerit. Nam iure & evidenter inferimus, Deum potuisse mandacium, odium, fraudem precipere, positione facta quod indifferentia omnino sint officia hæc. An non quilibet legislator præcipere, aut vetare in una parte, postquam destinavit Deus creare, dum, omnibus penatis, id expellere bono publico incidere? Quid ni ergo & Deus? His angustis pressis Pufendorfius secuti paritas, in Lib. II. cap. cxi. §. 4. Fatetur ex una parte, postquam destinavit Deus creare animal rationale, & sociale, necessitate hypothetica conlequi ut legem eidem congruentem aptare deberet; at simul inelamat, hoc minime impedire quin omnes actiones ante legem fuerint indifferentes. Quæ contradictio adeo manifesta est, ut nulla egeat confutatione. Barbeyracus irrito conatu defendere in notis ad Gallicam versionem Pufendorfium adducit. At ego, ne prolixior sim, eidem cavillationes, ut inæas, prætereo.

CAPUT X.

S. Thomas in antecessum errores Hobbesii, Pufendorfii, aliorumque labefactavit. In vitis argumentis probat, honestatem, & turpitudinem actionibus inesse ante omnem legem.

I. Caput istud eo spectat, ut quorundam colorum incitiam redarguam, & Lutheranorum, Calvinitarumque, libi iuris nature illustrationem falso vindicantium, fellivam instantiam, ne dicam petulantiam, retundam. Quod ut præstem, ob oculos referantur quæ adversus istorum errores in antecessum Angelicus Doctor scripsit, opere pretium existimavi. Capite superiore unius Ethnici Ciceronis testimonio Hobbesianos, & Pufendorfianos errores proliviavi. In presentia unius Ecclesiæ Romanæ Doctoris argumentationibus eisdem labefactare errores in votis ac animo est. Prolixa sunt quæ ex Angelico transcribam, fed utilia. Colligent quippe heinc Pufendorfianis, quanta argumentorum copia, quantaque orationis perpicuitate veritates quæ nunc in discrimen adducuntur, firmaverit, atque a pluribus seculis manserit AQUINAS nosser, iuxta quem,

velint, nolint, nocturne in conspectu solis, & pygma in conspectu gigantis sunt noviaquilonares iuris interpretes.

II. Controversiam nostram ex instituto S. Thomas dirimit, & omni argumentorum genere evincit Lib. III. cont. Gen. cap. cxxix. cuius hic est titulus: Quod in actibus humanis sunt aliqua recta secundum naturam, & non solum quasi lege posita. Hanc thesism lequentibus argumentis demonstrat.

III. Ex præmissis autem apparet quod ea que lege precipiuntur, rectitudinem habent, non solum quia sunt lege posita, sed etiam secundum naturam.

1. Ex præceptis enim legis divine mens hominis ordinatur sub Deo, & omnia alia que sunt in homine, sub ratione. Hoc autem naturalis ordo requirit, quod inferiora superioribus subdantur. Sunt igitur ea que lege divina precipiuntur, secundum se naturaliter recta.

2. Præterea. Homines esse divina providentia sortitur naturaliter indicatorium rationis, ut principium propriarum operationum. Naturalia autem principia ad ea ordinantur que sunt naturaliter. Sunt igitur aliqua operationes naturaliter homini convenientes, que sunt secundum se recta, & non solum quasi lege posita.

3. Præterea. Quoruncumque est natura determinata, oportet esse operationes determinatas, que illi nature convenient: propriæ enim operatio uniuscuiusque naturam ipsius sequitur. Constat autem hominum naturam esse determinatam. Oportet igitur operationes esse aliquas secundum se homini convenientes.

4. Aliter. Cuiuscumque est aliquid naturale, oportet etiam esse naturale id sine quo illud haberi non potest: latrocinari enim non desinit necessarius. Est autem homini naturale quod sit animal sociale, quod ex hoc ostenditur quod unus homo solus non sufficit ad omnia que sunt humane vite necessaria. Ea igitur sine quibus societas humana conservari non potest, sunt homini naturaliter convenientia. Hinc modum autem sunt uniuscuique, quod suum esse, conservare, & ab iniuriis abstinere. Sunt igitur aliqua in humanis actibus recta.

5. Amplius. Supra ostensum est quod omnis homo naturaliter hoc habet quod utatur rebus inferioribus ad suæ vite necessitatem. Est autem aliqua mensura determinata, secundum quam unus prædicatum rerum humane vite est convenientis: que quidem mensura si præterminatur, fit homini nocivum; sicut apparet in sumptione inordinata ciborum. Sunt igitur aliqua actus homini naturaliter convenientes.

6. Item.